

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

TWORZENIE PRAC PROMOCYJNYCH Z TEOLOGII PRAKTYCZNEJ

CREATING DIPLOMA THESES IN THE FIELD OF PRACTICAL THEOLOGY

Abstract. The article presents a number of indications and rules concerning the effective writing of a graduate thesis. They refer to three stages of creating a graduate thesis: the preparation stage, the research implementation stage and the compilation stage. Each of these stages concerns a different type of action. This article gives a detailed indication of what to do in the course of each of these stages of creating a graduate theses.

Key words: methodology; concept of graduate thesis; graduate thesis; practical theology; editorial work.

Teologia pastoralna, zwana teologią praktyczną¹, dziś i w przyszłości musi stosować adekwatne do jej normatywnego i praktycznego charakteru dedukcyjne i empiryczne metody badawcze. Chociaż badania metodologiczne XX wieku przysłużyły się wydatnie badaniom naukowym z teologii praktycznej, a te z kolei – realizacji zbawczej działalności Kościoła w świecie, to jednak na metodologicznym polu teologii praktycznej pozostaje jeszcze wie-

Ks. prof. dr hab. RYSZARD KAMIŃSKI – emerytowany profesor zwyczajny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; e-mail: rkaminski@kul.pl

Rev. Prof. Dr. Hab. RYSZARD KAMIŃSKI – emeritus Professor at the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: rkaminski@kul.pl

¹ Terminu *teologia pastoralna/teologia praktyczna* używa się w dwojakim znaczeniu. W znaczeniu szerszym odnosi się on do kilku dyscyplin częściowych teologii pastoralnej/praktycznej, z których każda zajmuje się zbawczą działalnością Kościoła. Do tych dyscyplin należą: dydaktyka pastoralna, obejmująca katechetykę i homiletykę, liturgika oraz teologia pastoralna w wąskim znaczeniu. Każda z wymienionych dyscyplin częściowych teologii praktycznej zajmuje się odpowiednim zakresem działalności Kościoła, ma własny sposób prowadzenia refleksji naukowej oraz własny warsztat metodologiczny. Zob. W. FÜRST, *Die Praktische Theologie und Ihre Fächer*, w: *Katholische Theologie heute*, Hrsg. F. WOHLMUTH, Würzburg 1990, s. 317.

le do zrobienia. Z tego powodu, jak i ze względu na coraz większe trudności w dostosowaniu działalności Kościoła do dzisiejszych przemian w świecie, teologia praktyczna musi nadal poszukiwać metod badawczych adekwatnych do badań złożonej rzeczywistości społeczno-religijnej i eklezjalnej.

Z istoty teologii praktycznej wynika, że nie może ona realizować się tylko w jednym wymiarze naukowym, ale musi także odnieść się do badań prowadzonych przez inne dyscypliny naukowe. Dlatego jej zadaniem jest metodyczne powiązanie w całość poglądów teologicznych z wynikami badań empirycznych. Dyscypliny te badają ten sam przedmiot, ale z własnego punktu widzenia i przy zastosowaniu własnych metod. Nauki empiryczne dostarczają danych, które teologia pastoralna wykorzystuje w prowadzonych przez siebie badaniach. Teologia praktyczna uwzględnia wyniki badań empirycznych, zestawia je z teologiczną teorią i interpretuje teologicznie. W naukach empirycznych chodzi o wyjaśnienie zjawisk w perspektywie psychologicznej, socjologicznej i prakseologicznej. Natomiast w teologicznej refleksji chodzi o krytyczne przemyślenia z perspektywy Ewangelii i teologicznego nauczania. Chociaż badania interdyscyplinarne i multidyscyplinarne w XX wieku dały teologii pastoralnej impulsy rozwojowe, to jednak powiązanie kompatybilne dwu rodzajów postrzegania tej samej rzeczywistości stwarza nadal wiele trudności. Takie badania wymagają szerszego niż teologiczne przygotowania i dlatego ich prowadzenie może nastroczać teologom pastoralistom określonych trudności². Ponieważ istnieje potrzeba wiązania rozwoju teologii pastoralnej z tym typem badań, w przyszłości potrzebne będzie szersze niż tylko teologiczne przygotowanie teologów pastoralistów do tego typu badań naukowych. Chodzi tu nie tylko o zintensyfikowanie badań metodologicznych w teologii praktycznej, lecz także o większe zaangażowanie w metodykę pisania prac promocyjnych z teologii praktycznej wszystkich stopni, aby te prace były profesjonalnie wykonane i odznaczały się wysokimi walorami naukowymi³.

² R. KAMIŃSKI, *Wyznaczniki rozwoju teologii pastoralnej w przyszłości*, w: *Sakramenty w misterium Kościoła*, red. B. Migut [i in.], Lublin 2014, s. 383-384.

³ R. KAMIŃSKI, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, Siedlce 2017, s. 10.

I. PRACE PROMOCYJNE

Wśród prac naukowych wielką liczbę stanowią prace promocyjne. Należą do nich prace licencjackie, prace magisterskie i prace doktorskie⁴. Stanowią one końcowy i bardzo ważny etap studiów licencjackich, magisterskich lub doktoranckich. Są przygotowywane na seminarium naukowym pod kierownictwem promotora. Muszą one być na odpowiednim poziomie naukowym, aby na ich podstawie i po odpowiednich egzaminach można było uzyskać stopień naukowy.

Wspólną cechą wszystkich prac promocyjnych jest rozwiązywanie problemu lub tylko zagadnienia (w pracach licencjackich i często w magisterskich) pod kierunkiem promotora. Praca promocyjna oprócz zadania badawczego jest także sprawdzianem wiedzy i umiejętności metodycznych jej autora. Praca doktorska jest w gradacji wyższą formą pracy promocyjnej, dlatego też wymagania jej są znacznie wyższe.

Prace licencjackie i prace magisterskie mają charakter ćwiczebny i służą do opanowania metody badawczej oraz umiejętności redagowania pracy naukowej. Prace doktorskie muszą natomiast wnosić „novum” i stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazanie się wiedzą w obranej dziedzinie naukowej. Doktorat jest rezultatem pracy twórczej doktoranta. Twórczość ta polega na odkrywaniu nowych prawidłowości i zależności poprzez zastosowanie naukowych metod.

Element twórczy w pracach promocyjnych ujawnia się w nowym wytworze albo w nowym sposobie uzyskania tego wytworu⁵. Dlatego przygotowane prace promocyjnej wymaga od autora odpowiednich predyspozycji, wiedzy i motywacji. Dlatego też pomoce metodyczne i zaangażowanie na seminarium naukowym pełnią ważną rolę. Wskazują one, jak studenci powinni postępować, aby proces tworzenia pracy przebiegał prawidłowo, a przygotowywana praca miała wysoką jakość naukową.

Proces tworzenia pracy promocyjnej obejmuje trzy etapy: etap przygotowawczy (tworzenia koncepcji pracy), etap przeprowadzenia badań oraz etap redakcji pracy. Każdy z tych etapów dotyczy innego rodzaju działań. Student już na etapie wstępnym pisania pracy promocyjnej powinien poznać, jakie

⁴ Stopień doktora habilitowanego nadaje się kandydatowi na podstawie jego całego dorobku naukowego.

⁵ J. PIETER, *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1974, s. 24-25; J. APANOWICZ, *Metodologia nauk*, Toruń 2003, s. 165.

czynności należy wykonać w toku realizowania poszczególnych etapów. Od tego rozeznania zależy przebieg procesu tworzenia pracy promocyjnej.

II. PRACE PRZYGOTOWAWCZE DO PISANIA PRACY PROMOCYJNEJ

W powstawaniu pracy promocyjnej bardzo ważny jest okres przygotowawczy⁶. Obejmuje on wiele czynności i przemyślanych decyzji. Pierwszą z nich jest określenie obszaru zainteresowań piszącego pracę promocyjną. Ściśle z tym wiąże się rozpoznanie występujących w danym obszarze badawczym niezbadanych problemów, które należy poznać, wyjaśnić i opisać. W dalszej kolejności należy zarysować problematykę, w której będzie mieścił się przedmiot poszukiwań badawczych. Służy temu rozczytywanie się w literaturze przedmiotowej oraz dyskusja na ćwiczeniach i seminarium naukowym. Wszystkie te czynności powinny prowadzić do nakreślenia koncepcji pracy promocyjnej.

1. KONCEPCJA PRACY PROMOCYJNEJ

Koncepcja pracy promocyjnej jest opracowaniem zawierającym kluczowe elementy rozpoczynającego się badania naukowego. Powinna ona zawierać przedmiot, cel badań i wynikający z niego temat i tytuł pracy oraz problem badawczy. Praca bez wyraźnego określenia powyższych elementów pozbawiona jest cech naukowości i staje się pracą pozorowaną. Taka praca będzie przypadkowym zbiorem informacji i faktów, a nie rozwiązaniem ważnego problemu badawczego⁷.

Praca promocyjna odnosi się do pewnego przedmiotu i celu badań. Ich określenie pozwala na skonkretyzowanie tematu i problemu badawczego. Przedmiotem badań jest to, co chcemy zbadać i poddać wyjaśnieniu i opracowaniu. Natomiast celem badań jest to, co mamy zamiar osiągnąć przez realizację podejmowanych badań. Mogą być cele poznawcze (np. zbadanie jakiegoś zjawiska), cele teoretyczne (sformułowanie ogólnych założeń jakiegóś

⁶ R. KAMIŃSKI, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 115-124.

⁷ J. APANOWICZ, *Metodologia nauk*, s. 125.

koncepcji) oraz cele praktyczne (wskazanie dyrektyw pastoralnych i wykazanie przydatności konkretnej formy czy metody duszpasterskiej)⁸.

Ład w nagromadzonym materiale źródłowym wprowadza temat pracy. Zakres tematu pracy określa bliżej przedmiot i cel pracy. Wybór tematu pracy promocyjnej zależy od osobistych zainteresowań studenta i od już zdobytej przez niego wiedzy. Sformułowanie tematu nie jest prostą sprawą, dlatego pierwsza jego postać ma charakter roboczy i ulega udoskonalam zmianom. Temat pracy nie może być zbyt szeroki ani zbyt wąski. Tematy ogólne niosą niebezpieczeństwo spłylenia, nie pozwalając na dokładne analizy, natomiast tematy zbyt wąskie nie dają możliwości syntezy. Tymczasem sformułowanie tematu powinno zapewniać jednoznaczne jego zrozumienie, a z zapisu tematu powinny wyraźnie wynikać problemy, jakie należy w pracy rozwiązać⁹. Trafne sprecyzowanie tematu warunkuje dobry efekt końcowy.

Nazwę wąsko rozumianego tematu stanowi tytuł pracy, który ma informować o treści zawartej w pracy promocyjnej. Tytuł musi być krótki, informacyjnie nośny, poznawczo intrygujący i językowo poprawny. Powinien on zwięźle i jednoznacznie określać temat pracy i być adekwatny do treści pracy.

Kierunek badań, ale także procedurę badawczą wyznacza sformułowanie problemu badawczego¹⁰. Podstawę do ustalenia problemów badawczych stanowi odczucie luki, braków i niejasności w wiedzy lub w praktyce wybranego przedmiotu badań oraz potrzeba ich wyjaśnienia. W tym znaczeniu problem naukowy to stan niewiedzy, mający charakter obiektywny, który należy usunąć za pomocą badań naukowych. Rozwiązanie problemu badawczego oznacza tyle, co wypełnienie istniejącej luki, usunięcie białej plamy w badanym odcinku rzeczywistości¹¹.

⁸ Zob. R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich. Krótki przewodnik po metodologii pisania pracy magisterskiej*, Warszawa 2005, s. 23; Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, Poznań 2005, s. 13.

⁹ Przyjmuje się, że pod względem merytorycznym temat powinien spełniać następujące kryteria: kryterium użyteczności – sformułowanie powinno wynikać z rzeczywistych potrzeb naukowych lub zawodowych; kryterium racjonalności – temat powinien być możliwy do opracowania w warunkach dostępnych dla studenta; kryterium realności – zakres i stopień trudności powinien być dostosowany do poziomu kształcenia i możliwości intelektualnych studenta; kryterium zbieżności kierunkowej – temat powinien dotyczyć problematyki związanej z kierunkiem kształcenia i specjalizacją. J. ROSZCZYPAŁA, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*, Warszawa 2000, s. 15.

¹⁰ J. APANOWICZ, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Warszawa 2005, s. 72; J. PIETER, *Z zagadnień pracy naukowej*, s. 117.

¹¹ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 22-23.

Sformułowanie problemu badawczego polega na określeniu obiektywnego stanu niewiedzy na gruncie dotychczasowej wiedzy. Problemy badawcze ze względu na przedmiot, zakres i stan badań mogą być: teoretyczne i praktyczne; podstawowe i częściowe; ogólne i szczegółowe¹².

Problem badawczy jest formułowany w postaci pytania odnoszącego się do przedmiotu pracy promocyjnej. Wyróżnia się cztery rodzaje pytań problemowych: pytania definicyjne (opisowe), wyjaśniające, quasi-wyjaśniające i prakseologiczne. Nie każde jednak pytanie może być problemem badawczym. Jeżeli na pytanie znajdziemy odpowiedź dzięki uczeniu się, dyskusji i refleksji, bez stosowania procedury badawczej, to takie pytanie nie może być problemem naukowym¹³.

Zwykle problem główny pracy jest rozwiązywany po podzieleniu go na problemy szczegółowe. Te problemy szczegółowe, zwane też pytaniami problemowymi, pomagają wyczerpać zakres niewiedzy zawarty w przedmiocie badań. Im głębsza jest wiedza o obszarze badawczym pracy, tym łatwiej jest sformułować pytania problemowe. Zawsze muszą one wynikać z problemu ogólnego pracy, dlatego też są one zagadnieniami pochodnymi w stosunku do problemu głównego pracy oraz wyznaczają szczegółowe hipotezy dla rozwiązania problemu badawczego¹⁴.

Kolejnym etapem postępowania jest sporządzenie planu pracy promocyjnej. Treść planu pracy promocyjnej musi wynikać z podjętego tematu i problemu pracy. Dobry plan pracy ułatwia pisanie pracy i ma duży wpływ na końcowy rezultat. Dyscyplinuje on także autora pracy i chroni przed podejmowaniem zbędnych w pracy zagadnień, odejściem od tematu oraz gromadzeniem nieprzydatnych w pracy źródeł i opracowań naukowych¹⁵.

2. ORGANIZACJA TWORZENIA PRACY PROMOCYJNEJ

Na wyniki tworzenia pracy promocyjnej duży wpływ ma sprawna organizacja pracy. Dlatego po ustaleniu tytułu, celu i planu pracy przychodzi czas na ustalenie harmonogramu tworzenia pracy promocyjnej. Harmonogram jest

¹² J. APANOWICZ, *Metodologia nauk*, s. 55.

¹³ Tamże, s. 54-56.

¹⁴ Tamże, s. 125-126.

¹⁵ P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, Poznań 2004, s. 10-11; Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 25-26.

działaniem porządkującym i dyscyplinującym badania. Zawiera zestawienie przewidywanych działań ze wskazaniem terminów ich realizacji¹⁶.

Harmonogram powinien być dobrze przemyślany i uwzględniać wszystkie etapy tworzenia pracy promocyjnej. Powinien programować ogólny czas potrzebny do realizacji pracy oraz czas na realizację czynności cząstkowych – od ustalenia tematu aż do obrony pracy promocyjnej. Harmonogram powinien też uwzględniać zakres pracy i terminy wykonania poszczególnych zadań¹⁷.

Dobrze jest, gdy harmonogram pracy promocyjnej ma charakter ogólny i obejmuje cały okres tworzenia pracy promocyjnej z podziałem na semestry. Może być rozpisany w czterech kolumnach, zawierających kolejno: a) numer semestru; b) rodzaj czynności w danym semestrze; c) formę wykonania tej czynności; d) uwagi dotyczące realizacji harmonogramu. Każde seminarium naukowe powinno, uwzględniając odrębność swego kierunku studiów, wypracować harmonogram wykonania pracy promocyjnej. Taki ramowy harmonogram będzie pomocny w przygotowaniu przez studenta harmonogramu dla własnej pracy.

3. GROMADZENIE, SELEKCJA I OCENA PRZYDATNOŚCI ŹRÓDEŁ I LITERATURY

Kompletowanie źródeł i opracowań do pracy naukowej oraz ich selekcja trwa przez cały czas przygotowywania pracy promocyjnej, ale z różnym natężeniem. Tę fazę w tworzeniu pracy promocyjnej nazywa się także kwerendą naukową. Jest to czynność bardzo czasochłonna, ale od sposobu jej realizacji zależy jakość naukowa pracy promocyjnej¹⁸.

Są różne typy prac promocyjnych, z tego też powodu mamy różne rodzaje kwerendy naukowej. Wszystko zależy od problemu badawczego pracy promocyjnej i metody jego rozwiązywania. Prace teoretyczne są oparte na źródłach zastanych oraz opracowaniach, prace zaś teoretyczno-empiryczne opierają się na źródłach wytworzonych i opracowaniach¹⁹. Materiały źró-

¹⁶ J. JURA, *Przygotowanie rozprawy doktorskiej*, Warszawa 1996, s. 28.

¹⁷ S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, Wrocław 1994, s. 186-188.

¹⁸ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 91.

¹⁹ Rozróżnienie na źródła zastane i źródła wytworzone oraz opracowania naukowe ma znaczenie. W odmienny sposób korzysta się bowiem ze źródeł zastanych i źródeł wytworzonych, a w jeszcze inny z opracowań naukowych. Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 91.

dłowe mogą być materiałami archiwalnymi, materiałami drukowanymi i wynikami z badań empirycznych²⁰.

Gromadzone do pracy promocyjnej materiały źródłowe i opracowania poddaje się ocenie i selekcji pod kątem ich przydatności do opracowania podjętego tematu. Weryfikacji dokonuje się w różnych okresach gromadzenia źródeł i opracowań. W okresie początkowym obok przygotowywania koncepcji pracy promocyjnej, jej problemu badawczego i planu prowadzi się równocześnie zbieranie informacji do pracy w encyklopediach, słownikach, leksykonach i podręcznikach oraz podstawowej literaturze odnoszącej się do podjętego tematu. Ocena i selekcja wstępnie zebranych materiałów naukowych powinny przebiegać bez ich czytania, na podstawie cech zewnętrznych, czyli tytułu opracowania, nazwiska autora, daty wydania i instytucji wydającej pracę. Na podstawie tytułu pracy można wnioskować o zawartości pracy, nazwisko autora może wskazywać na poziom opracowania, data wydania zaś – na jego aktualność.

Po stwierdzeniu na podstawie cech zewnętrznych, że określona publikacja będzie przydatna do rozwiązania podjętego problemu, następuje kolejny etap weryfikacji. Poddaje się na tym etapie analizie i ocenie literaturę, zapoznając się z jej treścią, a zwłaszcza przedmową, wstępem i zakończeniem. Działania te pozwolą bardziej dokładnie dokonać doboru najcenniejszych i eliminowania zbędnych publikacji. Już na tym etapie weryfikacji zostawiamy do dalszej analizy tylko publikacje wiążące się z tematem i treścią pracy promocyjnej²¹.

Kolejnym etapem poznawania opracowań jest ich czytanie. Na tym etapie, trwającym do końca przygotowywania pracy promocyjnej, dobiera się i czyta opracowania bardziej specjalistyczne, zwłaszcza publikacje najnowsze²². Najbardziej pożyteczne jest dwukrotne czytanie literatury. Pierwsze czytanie, określane „czytaniem szybkim”, obejmuje całą publikację i służy uchwyceniu głównych jej wątków. W drugim czytaniu, zwanym czytaniem

²⁰ Materiałami archiwalnymi są różne dokumenty przechowywane w archiwach różnych instytucji lub osób fizycznych. Źródła drukowane zaś charakteryzują się tym, że w swojej dosłownej formie występują w wielu egzemplarzach. K. KABZIŃSKI, *Organizacja warsztatu pisarstwa naukowego*, w: *Prace promocyjne z pedagogiki*, red. W. Ciczkowski, Olsztyn 2000, s. 104-106.

²¹ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 29; S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 43.

²² A. PUŁŁO, *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów*, Warszawa 2000, s. 41.

analitycznym, skupiamy się na tych partiach publikacji, które w pierwszym czytaniu ukazały się jako związane z tematem pracy promocyjnej²³.

Po drugim przeczytaniu publikacji należy przystąpić do sporządzania z niej notatek na kartkach, zwanych fiszkami. Czynność ta stanowi zakończenie pracy nad gromadzeniem materiałów naukowych. Notatki powinny być tak wykonane, aby można było wygodnie z nich korzystać.

Opracowuje się dwa rodzaje notatek: notatki bibliograficzne i notatki tematyczne. Pierwsze zawierają opisy bibliograficzne przeczytanej już literatury i służą do tworzenia przypisów oraz bibliografii. W notatkach tematycznych umieszcza się cytaty, wymowne myśli autora, przemyślenia po przeczytaniu publikacji itd.²⁴

Jest wiele technik sporządzania notatek. Ważne jest zastosowanie jednolitego wzorca ich robienia. Aby sporządzone notatki były dobrym narzędziem pracy, trzeba przestrzegać kilka zasad ich tworzenia. Notatki najlepiej sporządzać przy drugim czytaniu tekstu, gdyż to umożliwi wybór trafnych cytatów oraz myśli z przeczytanej publikacji²⁵. Uporządkowane według określonego układu, kartki z notatkami można wpiąć w segregator albo trzymać w kopertach. Będą one pełnić funkcję podręcznego źródła informacji. Obecnie niemal powszechnie do przechowywania danych tekstowych wykorzystuje się elektroniczne nośniki, np. *pendrive* (dyskietki), CD-ROM-y czy też komputer z edytorem tekstu do tworzenia i przechowywania notatek i danych, przenoszonych w postaci np. skanowanych materiałów z Internetu²⁶.

²³ H. SEWERYNIAK, *Metodyka uczenia się i pisania prac dyplomowych*, Płock 2000, s. 67; S. GRZECHOWIAK, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, Gniezno 1995, s. 37.

²⁴ Tamże, s. 30.

²⁵ Zob. S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 43-45; Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 105-107; P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 30-31; T. MENDEL, *Metodyka pisania prac doktorskich*, Poznań 2002, s. 54-55.

²⁶ R. KAMIŃSKI, *Metodyka pisania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 136-146; Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 108.

III. TECHNICZNE OPRACOWANIE PRAC PROMOCYJNYCH

Przygotowanie pracy promocyjnej obejmuje także techniczne wymagania. Choć techniczna strona pracy promocyjnej nie stanowi jej istoty, to jednak świadczy o dobrym opanowaniu warsztatu naukowego²⁷.

1. STRUKTURA PRACY PROMOCYJNEJ

Każdy tekst naukowy musi mieć uporządkowaną strukturę. Oznacza to, że opracowywany tekst powinien być wyrazem wiedzy z danego tematu, a podjęty problem badawczy i wyniki przeprowadzonych badań – ułożone w logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy, który ma swój punkt wyjścia (wstęp), tekst główny (korpus rozprawy) i punkt dojścia (zakończenie). Struktura pracy promocyjnej powinna być przekonująca i mieć zewnętrzny wyraz w planie pracy²⁸.

Strukturę pracy, przynajmniej na poziomie roboczym, należy ustalić wcześniej, aby nie dopuścić do działań niecelowych. Powinna ona się odznaczać przejrzystością, logicznością, kompletnością i proporcjonalnością²⁹. Musi liczyć się też z dwiema zasadami. Pierwszą jest zachowanie ciągu wynikania. Układ rozdziałów, paragrafów itd. musi być oparty na zasadzie wynikania. Oznacza to, że rozdział następny powinien być kontynuacją poprzedniego, a poprzedni powinien dawać podbudowę rozdziałowi następnemu. Dotyczy to także podrozdziałów, paragrafów i punktów w paragrafie, które muszą być precyzyjne i oznaczone według jednej zasady w całej pracy. Drugą zasadą jest przestrzeganie układu hierarchicznego. Dzięki temu istnieją w pracy fragmenty nierównorzędne, czyli podział na rozdziały, rozdziałów na paragrafy, a paragrafów na punkty i akapity. Punkty i akapity są podstawowym elementem toku wywodów w pracy.

Powyższe obie zasady powinny mieć zastosowanie nie tylko w całej pracy, lecz także w wewnętrznej budowie różnych elementów pracy. Stosowanie tych zasad jest gwarancją, że struktura pracy promocyjnej będzie przej-

²⁷ R. KAMIŃSKI, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 145-206; J. E. BIELECKI, *Metodologia. Seminaryjne i dyplomowe prace z teologii. Praktyczne wskazówki metodologiczne*, Kraków 1993, s. 94.

²⁸ W. ŻEBROWSKI, *Technika pisania prac licencjackich i magisterskich*, Olsztyn 2008, s. 8.

²⁹ J. MYŚKÓW, *Elementy metodyki pracy naukowej*, w: *Mały teolog: minipodręcznik dla początkujących autorów teologicznych dzieł*, red. M. Bilski [i in.], Katowice–Lublin 2003, s. 58-66.

rzysta, zwarta i harmonijna. Głównymi walorami struktury pracy promocyjnej są: a) prostota i towarzysząca jej przejrzystość, dzięki którym autor nie zbacza ku zbędnym rozważaniom; b) kondensacja, dzięki której nie występują w pracy kilkukrotne nawroty do rozważań tego samego zagadnienia; c) harmonia, dzięki której zachowane są w tekście właściwe proporcje rozdziałów, paragrafów itd.³⁰

Wstęp pracy ma charakter informacyjny i jest przewodnikiem po zawartej w pracy treści³¹. Ma on ułatwiać czytelnikowi wejście w problematykę pracy. Dlatego powinien być w miarę zwięzły, sygnalizować ważne dla pracy sprawy, ale bez głębszego wnikania w szczegóły³². Ponieważ wstęp określa problemy, które dopiero zostaną podjęte, dlatego piszemy go w czasie przyszłym.

Wstęp zwykle umieszcza się na początku pracy, zaraz po spisie treści. Musi on mieć swoją wewnętrzną strukturę i składać się z kilku elementów: a) wprowadzenia do problemu pracy; b) uzasadnienia wyboru tematu i ukazania jego aktualności; c) przedstawienia problemu badawczego, a w pracach empirycznych także hipotezy roboczej; d) opisu stosowanych w pracy metod, technik i narzędzi badawczych; e) zapowiedzi wykorzystanych w pracy źródeł; e) zarysu problematyki pracy³³.

Zasadniczą część pracy promocyjnej stanowi jej tekst główny, zwany rozwinięciem pracy. Stanowi on istotną część wywodu naukowego i dzieli się na kilka rozdziałów, a w poszczególnych rozdziałach pracy – z podrozdziałów i paragrafów. Liczba rozdziałów i paragrafów nie jest sztywna i zależy od tematu pracy oraz problemu badawczego. Ważne jest, aby treść pracy promocyjnej była logicznie uporządkowana, a kolejne rozdziały, paragrafy i punkty w paragrafach wynikały z siebie i były ze sobą powiązane. Mery-

³⁰ J. APANOWICZ, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, s. 84; J. MAJCHRZAK, T. MENDEL, *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, Poznań 1999, s. 35.

³¹ Od tak rozumianego wstępu trzeba odróżniać przedmowę, która ukazuje treści nie tyle związane z pracą merytorycznie, ale treści osobiste autora związane z podejmowaną w pracy problematyką oraz zawiera należne osobom trzecim podziękowania i uwagi na temat prezentowanego wydania książki. Przedmowa, w przeciwieństwie do wstępu pracy, nie jest elementem obowiązkowym pracy. Zob. S. GRZECHOWIAK, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, s. 73-74.

³² Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 113; S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 91-92.

³³ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 114; R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 20-22; W. ŻEBROWSKI, *Technika pisania prac licencjackich i magisterskich*, s. 8-10.

toryczną treść tekstu głównego pracy powinien ukazywać układ pracy: przejrzysty, logiczny, kompletny i proporcjonalny³⁴.

Kolejność rozdziałów w pracy promocyjnej powinna być oparta na zasadzie wynikania. Drugą zasadą podziału jest hierarchiczny układ fragmentów nierównorzędnych. Wynika z tego, że w rozdziale powinien być realizowany zasadniczy tok wyводу, a w paragrafach przeprowadzony tok wyводу szczegółowego³⁵.

Aby wyróżnić graficznie tytuł rozdziału, należy zachować zwiększony odstęp między tytułem a następującym po nim pierwszym wierszem tekstu. Podobne odstępy zachowuje się między każdym kolejnym paragrafem a poprzedzającym go i następującym po nim tekstem. W celu łatwiejszego odczytywania rangi i kolejności poszczególnych rozdziałów, paragrafów i punktów stosuje się przy ich tytułach numerację cyfrowo-literową albo cyfrową wielorzędową. Pierwsza polega na nadaniu rozdziałom kolejnych cyfr rzymskich, paragrafom zaś kolejnych cyfr arabskich, a punktom małych lub dużych liter alfabetu łacińskiego. Numeracja cyfrowa wielorzędowa polega na oznaczeniu każdego wyodrębnionego elementu tekstu cyfrą arabską. Pierwsza cyfra oznacza rozdział, druga, trzecia i czwarta cyfra, oddzielone od siebie kropką, oznaczają paragraf i usytuowane w nim punkty i podpunkty³⁶.

Zasady stosowane w pisaniu rozdziałów odnoszą się także do mniejszych fragmentów pracy, takich jak paragrafy i punkty. Dlatego tytuły paragrafów muszą być węższe niż tytuły rozdziałów. Paragrafy służą wywodom szczegółowym poszczególnych kwestii składających się na rozwiązywany w rozdziale problem. Ważne jest, aby każdą podjętą kwestię wyczerpać w danym paragrafie, punkcie lub podpunkcie³⁷.

Zakończenie pisze się w czasie przeszłym i trzeba w nim wykazać, że postawiony we wstępie cel został osiągnięty, problem rozwiązany, a hipoteza sprawdzona. Należy także w zakończeniu przedstawić, co nowego praca promocyjna wniosła do dziedziny badawczej i na czym polega oryginalność osiągniętych wyników badań. W zakończeniu nie wprowadza się nowych dowodów niewystępujących w tekście głównym pracy. Nie należy też wyciągać wniosków przekraczających osiągnięcia w poprzedzających rozdziałach. W zależności od problemu badawczego i zastosowanych metod badaw-

³⁴ M. OZOROWSKI, *Przewodnik pisania pracy naukowej*, Warszawa 1997, s. 36.

³⁵ J. MAJCHRZAK, T. MENDEL, *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, s. 35.

³⁶ S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 96-97.

³⁷ J. MAJCHRZAK, T. MENDEL, *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, s. 35.

czych mogą być różne zakończenia. Inny charakter mają zakończenia w pracach teoretycznych, a inny w pracach empirycznych³⁸.

Bibliografia jest uporządkowanym zestawem materiałów naukowych, na podstawie których praca promocyjna została napisana i na które autor powołuje się w przypisach. Stanowi ona ważny składnik pracy naukowej. Bibliografię umieszcza się na początku pracy, zaraz po wykazie skrótów, albo na jej końcu. W bibliografii umieszcza się tylko te pozycje bibliograficzne, które wykorzystano w pracy i są one w przypisach. Nie zamieszcza się pozycji bibliograficznych o charakterze ogólnym, które nie dotyczą bezpośrednio tematyki pracy, np. słowników, podręczników, skryptów itd.³⁹

Objętość bibliografii zależy od charakteru i specyfiki pracy. Materiał badawczy, w zależności od sposobu wykorzystania go w pracy, pełni funkcję źródeł, opracowań (literatury przedmiotowej) i literatury pomocniczej⁴⁰. Pierwszeństwo w bibliografii mają źródła. Można je podzielić na źródła pierwszorzędne i źródła drugorzędne, a w pracach historyczno-pastoralnych – także na źródła rękopiśmienne i źródła drukowane. Opracowania dokumentują stan badań nad podjętym tematem. Wpisuje się w tym dziale bibliografii, w porządku alfabetycznym, opracowania, które w całości lub w większej części odnoszą się do tematu pracy. Literatura pomocnicza dotyczy kontekstu pracy promocyjnej⁴¹. Jeśli w pracy korzystano z wyników badań własnych, to w wykazie źródeł powinny znaleźć się także źródła wytworzone. Należy też umieścić wykorzystane w pracy strony internetowe.

Aneksy mieszczą w sobie dokumentację związaną z tekstem pracy. Pełnią one rolę dokumentów źródłowych i służą większej wyrazistości i czytelności struktury pracy promocyjnej. Przy dużej liczbie aneksów celowe jest sporządzenie ich wykazu⁴². Każdy aneks powinien mieć swój numer oraz tytuł, a także adres źródłowy lub informację, na jakiej podstawie został opracowa-

³⁸ Tamże; R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 30-31.

³⁹ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 120; J. MYŚKÓW, *Elementy metodyki pracy naukowej*, s. 85-86; S. GRZECHOWIAK, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, s. 84-85.

⁴⁰ M. CHMIELEWSKI, *Poradnik doktoranta Wydziału Teologii KUL*, Lublin 2007, s. 47-48.

⁴¹ H. SEWERYNIAK, *Metodyka uczenia się i pisania prac dyplomowych*, s. 57-59; M. CHMIELEWSKI, *Poradnik doktoranta*, s. 47-49; R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 84-85.

⁴² R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 94; H. LELUSZ, M. KOWALEWSKI, R. LASMANOWICZ, *Metodyka pisania prac dyplomowych o tematyce ekonomicznej*, Olsztyn 2000, s. 13-14.

ny. W aneksach nie zamieszcza się kserokopii artykułów i książek innych autorów⁴³.

2. ELEMENTY INFORMACYJNO-POMOCNICZE PRACY PROMOCYJNEJ

Elementy informacyjno-pomocnicze ułatwiają korzystanie z pracy promocyjnej. Informują one o miejscu i formie zapisu poszczególnych elementów tekstu. Należą do nich: spis treści, wykaz skrótów, strona tytułowa, spis tabel, przypisy i cytaty⁴⁴. Umieszczenie spisu treści w pracy promocyjnej jest sprawą umowną, może być umieszczony zaraz po stronie tytułowej albo na końcu pracy⁴⁵.

Spis treści powinien być jasny, zrozumiały, proporcjonalny i kompletny, ukazujący wszystkie rozwiązania merytoryczne znajdujące się w pracy. Powinien on odpowiadać strukturze pracy, informując o jej logice i treści. Wielkość liter i wcięć oraz odpowiednie odstępy w spisie treści powinny wskazywać na hierarchię i znaczenie poszczególnych elementów pracy. W celu zaznaczenia rangi poszczególnych elementów pracy należy też w spisie treści zastosować numerację cyfrową rzymsko-arabską albo numerację cyfrową wielostopniową⁴⁶.

Wielokrotne powtarzanie długich nazw w pracy promocyjnej utrudnia jej lekturę i zwiększa jej objętość. Przeciwdziała temu zastosowanie skrótów. Występują skróty powszechnie stosowane oraz skróty własne, zastosowane indywidualnie w tekście pracy. Skrótów powszechnie przyjętych nie umieszcza się w wykazie skrótów. Natomiast skróty zastosowane indywidualnie w tekście pracy wymagają wyjaśnienia w wykazie skrótów. Przyjmuje się, że jeśli w pracy promocyjnej występuje ponad dziesięć skrótów nie będących powszechnie przyjętymi skrótami, należy zamieścić w niej ich wykaz⁴⁷.

Elementem informacyjnym pracy promocyjnej jest także strona tytułowa. Treść strony tytułowej jest zawsze taka sama. Do stałych elementów strony

⁴³ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 94. H. LELUSZ, M. KOWALEWSKI, R. LASMANOWICZ, *Metodyka pisania prac dyplomowych o tematyce ekonomicznej*, s. 13-14.

⁴⁴ R. KAMIŃSKI, *Metodyka pisania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 165-206.

⁴⁵ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 12; M. OZOROWSKI, *Przewodnik pisania pracy naukowej*, s. 38.

⁴⁶ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 45; zob. Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 112-113; P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 65.

⁴⁷ P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 66.

tytułowej należą: nazwa uczelni i wydziału, numer albumu studenta, imię i nazwisko autora pracy, tytuł pracy (dominujący wielkością użytej czcionki), rodzaj pracy (praca licencjacka, magisterska, doktorska), nazwisko i imię promotora wraz z jego tytułem naukowym, nazwa katedry, wydziału, miejscowość i rok napisania pracy. Układ tych informacji może być w poszczególnych uczelniach znormalizowany i wtedy należy je w takiej formie stosować⁴⁸. Wszystkie wiersze na stronie tytułowej powinny znajdować się na środku strony, z wyjątkiem wierszy informujących o katedrze i promotorze, które umieszcza się po prawej stronie. Długość wierszy nie może przekraczać 60 znaków maszynowych.

W niektórych pracach promocyjnych istnieje potrzeba zilustrowania rezultatów badań tabelami i odpowiednim materiałem ilustracyjnym (tabele, diagramy i wykresy, fotografie dokumentacyjne itd.). Stanowią one cyfrowe lub słowno-cyfrowe uzasadnienie badanej tezy. Ich wprowadzenie do pracy jest zasadne wtedy, gdy wzbogacają one treść pracy oraz czynią ją bardziej wyrazistą. Wybór formy ilustracji musi być uzasadniony tokiem rozumowania. Tabele, diagramy i wykresy umieszcza się bezpośrednio po odnoszącym się do nich tekście. W pracach promocyjnych zawierających kilka lub więcej tabel czy ilustracji wykonuje się osobno spisy tabel i spisy ilustracji i umieszcza się je na końcu pracy, po wykazie literatury⁴⁹.

Przypisy są niezbędne dla zrozumienia poszczególnych fragmentów pracy. Stosuje się je w celu udokumentowania pochodzenia cytatów i zapożyczeń cudzych myśli, przedstawienia w całości cytatu, który w tekście pracy został zapisany w wersji skróconej, a także innych informacji, które wiążą się z tematem i celem pracy, a których wprowadzenie do głównego tekstu zakłóciłoby zwartość toku wywodów. Przypisy są też odpowiednim miejscem na dane bibliograficzne, uzasadnione polemiki oraz treści uzupełniające i wyjaśniające tekst⁵⁰. Dbłość o szczegóły w przypisach świadczy o jakości warsztatu naukowego autora, a także jego rzetelności.

Najbardziej znane są dwa systemy konstruowania przypisów. Jest to system klasyczny (tradycyjny) i system harwardzki. Istotą systemu klasycznego jest wprowadzenie do tekstu głównego odsyłaczy, najczęściej liczbowych

⁴⁸ Zob. H. SEWERYNIAK, *Metodyka uczenia się i pisanie prac dyplomowych*, s. 49; P. PIOTERK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisanie prac dyplomowych*, s. 32-33.

⁴⁹ S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 117.

⁵⁰ P. PIOTERK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisanie prac dyplomowych*, s. 36-37; R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisanie prac magisterskich*, s. 68; H. SEWERYNIAK, *Metodyka uczenia się i pisanie prac dyplomowych*, s. 75; J. ROSZCZYPAŁA, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*, s. 49.

(czasem też literowych lub gwiazdkowych), którym odpowiada identycznie oznaczony przypis zawierający informacje lub komentarz. Odsyłaczom i odpowiadającym im przypisom nadajemy kolejne numery w obrębie rozdziału, poszczególnej strony lub całej pracy. W systemie harwardzkim podaje się w tekście głównym, w nawiasie półokrągłym, numer publikacji w bibliografii i stronę zawierającą cytat lub odnoszony tekst (np. 12, s. 130) albo nazwisko autora lub skrót tytułu (w przypadku prac zbiorowych) oraz rok wydania publikacji i numer strony z cytatem lub odnośnym tekstem⁵¹. Wyróżniamy przypisy źródłowe, polemiczne, dygresyjne i odsyłające⁵².

Cytaty uwierzytelniają przeprowadzoną w pracy refleksję naukową oraz nadają jej naukowy charakter. Każdemu cytatowi powinien towarzyszyć przypis wskazujący na źródło jego pochodzenia⁵³. Do częstych błędów w stosowaniu cytatów należy nadmiar bądź niedobór cytatów w pracy promocyjnej. Nadmiar cytatów może świadczyć o braku samodzielnego myślenia w formułowaniu treści. Niedobór cytatów natomiast świadczy o braku znajomości badanej problematyki. Aby uniknąć tych błędów, trzeba cytować tylko to, co jest ważne dla danej pracy. Nie cytuje się rzeczy oczywistych i małej wagi oraz zdań „ozdobników”. Błędem jest także cytowanie dzieł przestarzałych. Występują dwa rodzaje cytatów: cytaty dosłowne (*quoad litteram*) oraz cytaty ukryte (*quoad sensum*). Cytować można dane zawarte w postaci tekstu, ale także w formie tabel, wykresów czy rysunków. Należy cytować z ostatniego wydania danego dzieła lub najbardziej dostępnego. Długość cytatu może być różna⁵⁴.

3. ELEMENTY GRAFICZNE TEKSTU PRACY PROMOCYJNEJ

Praca promocyjna powinna być starannie przygotowana zarówno pod względem merytorycznym, formalnym, jak i estetycznym. Elementy graficzne, chociaż nie stanowią istoty pracy, to jednak w ogólnej ocenie pracy mają duże znaczenie. Stanowią one ubogacenie pracy promocyjnej. Zawsze jed-

⁵¹ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 117; K. KABZIŃSKI, *Organizacja warsztatu pisarstwa naukowego*, s. 114.

⁵² Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 118-119; J. MAJCHRZAK, T. MENDEL, *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, s. 37-38.

⁵³ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 65-66; I. SUBERA, *Metodologia historyczno-prawna*, Warszawa 1978, s. 130-131.

⁵⁴ Zob. J.E. BIELECKI, *Metodologia*, s. 114; S. GRZECHOWIAK, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, s. 80-81.

nak pełnią rolę służebną wobec treści pracy, a ich zadaniem jest doskonalsze wyrażenie tej treści⁵⁵.

Estetyka i dostępność do tekstu wymaga numerowania stron. Zasadą jest, że w całej pracy obowiązuje numeracja ciągła, zwana paginacją. Wynika z niej, że numeruje się strony od pierwszej do ostatniej, uznając za pierwszą stronę tytułową. Ze względów estetycznych nie umieszcza się numeru strony nie tylko na stronie tytułowej i stronach rozpoczynających rozdziały, lecz także na pierwszej stronie spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, zakończenia, bibliografii itd. Do oznaczenia stron pracy promocyjnej używa się tylko cyfr arabskich bez żadnych dodatków. Najczęściej umieszcza się paginację na górze strony, na jej środku albo z jej prawej strony⁵⁶.

W tekście pracy promocyjnej trzeba wyraźnie oddzielić od siebie ciągi logiczne pewnych myśli. Służą do tego akapity. Domaga się ich przejrzystość tekstu i łatwiejsze jego zrozumienie. Pozwalają one autorowi przedstawić wypowiedź w sposób uporządkowany, a czytelnikowi dobrze ją zrozumieć. Dlatego akapity nie mogą być przypadkowe. Wprowadza się je wtedy, gdy chcemy przedstawić nową myśl⁵⁷. W akapicie jednak musi być zachowany porządek merytoryczny. Każdy akapit powinien ukazywać jedną myśl, ale zawsze całą i skończoną. Nie można bowiem dzielić myśli na kilka akapitów, podobnie jak nie można w akapicie prezentować kilku myśli. Nie można też rozdzielać akapitu tabelą, diagramem lub inną ilustracją. Akapit powinien odznaczać się spójnością wewnętrzną i zewnętrzną. Spójność wewnętrzna polega na tym, że każde zdanie w akapicie wynika z poprzedniego i jest jego kontynuacją. Spójność zaś zewnętrzna akapitu wyraża się w logicznym związku z sąsiednimi akapitami. Ponieważ akapity odgrywają istotną rolę w tekście naukowym, umiejętności konstruowania akapitów student powinien się uczyć, bo jest to podstawowa sprawa pisarstwa naukowego⁵⁸.

O estetyce pracy promocyjnej świadczy umiejętne stosowanie wyróżnień w tekście. Przyjmuje się, że wyróżnienia tytułu pracy promocyjnej i głównych jej części: nazw rozdziałów, spisu treści, wykazu skrótów, bibliografii, aneksów itd., są wystarczające⁵⁹. Szczególną uwagę należy zwrócić na

⁵⁵ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 49.

⁵⁶ P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 72-73.

⁵⁷ P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 72; *Metodyka pracy naukowej*, red. L. Grzebień, Kraków 1997, s. 61.

⁵⁸ Z. SZKUTNIK, *Metodyka pisania pracy naukowej*, s. 149; R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 41.

⁵⁹ R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 43. Spotyka się też opinie, że czasem trzeba w pracy wyróżnić także terminy specyficzne dla danej dziedziny, fragmenty

wyróżnienie tytułu pracy i tytułów rozdziałów, podrozdziałów i paragrafów. Wyróżnień w tekście dokonuje się głównie dzięki zastosowaniu wersalików (wielkie litery), które mają zastosowanie w pisaniu tytułu pracy promocyjnej oraz tytułów rozdziałów, ale także pogrubienia (wyboldowania), stosowane głównie dla wyróżnienia ważnych sformułowań, oraz kursywy (pismo pochylne), stosowanej do wyróżnienia cytatów i zwrotów obcojęzycznych⁶⁰. Przyjęte jest, że wyróżnianie tekstu nie może odbywać się za pomocą dwóch albo trzech sposobów wyróżniania tekstu (np. wersaliki, pogrubienie i podkreślenie). Warto też pamiętać, że wyróżnienie podrozdziałów i paragrafów powinno być relatywnie słabsze niż wyróżnienie rozdziałów⁶¹.

IV. REDAKCJA PRACY PROMOCYJNEJ

Po napisaniu i przeczytaniu pierwszej wersji tekstu niezbędne jest jego opracowanie redakcyjne. Redakcja tekstu jest nie tylko poprawianiem myśli uprzednio zebranych, lecz także procesem twórczym, prowadzącym do ostatecznego opracowania wyników badań. W fazie redakcji tekstu mogą powstawać nowe myśli i interpretacje faktów oraz konsekwencje z nich wynikające⁶². Do zadań redakcyjnych należy porządkowanie napisanego już wcześniej tekstu według obowiązujących norm metodologicznych i redakcyjnych. W ich zakres wchodzi redakcja merytoryczna, językowa i techniczna oraz dwie korekty. Należy zwrócić uwagę na uściślanie i porządkowanie tekstu, sprawdzanie, czy argumentacja w tekście rozwija się logicznie, na poprawność gramatyczną, stylistyczną i ortograficzną oraz poprawianie niezręczności i niejasności sformułowań, a także ocena formalnego wyglądu poszczególnych stron. Wprowadzając bardziej precyzyjne zapisy, eliminując powtórzenia i poprawiając język i styl, a także ulepszając formę ujęcia problemów, doskonalimy tekst pracy promocyjnej⁶³.

tekstu, wyrażenia obce, nazwiska cytowanych autorów i tytuły niektórych prac naukowych. Zob. P. PIOTEREK, B. ZIELENIECKA, *Technika pisania prac dyplomowych*, s. 73.

⁶⁰ Stosowane jest również w niektórych pracach, ale znacznie rzadziej, spacje (druk rozstrzelony) oraz podkreślenie. R. ŻENDEROWSKI, *Technika pisania prac magisterskich*, s. 42.

⁶¹ R. KAMIŃSKI, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 199-206; M. CHMIELEWSKI, *Poradnik doktoranta*, s. 97.

⁶² J. PIETER, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 224.

⁶³ Zob. J. PIETER, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, s. 224; *Opracowanie redakcyjne*, <http://www.garmond.net.pl./index.php/oferta/redakcja/8-opracowanie%20redakcyjne> [dostęp: 15.03.2017].

Redakcja merytoryczna jest opracowaniem tekstu w jego warstwie treściowej, merytorycznej oraz językowej. Jest ona nie tylko akceptowaniem myśli uprzednio napisanych, lecz także procesem twórczym, prowadzącym do ostatecznego przedstawienia wyników badań. Redakcję merytoryczną przeprowadza się po to, aby ocenić, czy tekst stanowi spójną całość i czy nie ma w nim merytorycznych braków oraz niezręcznych i niejasnych sformułowań.

Redakcja merytoryczna polega na wnikliwym analizowaniu tekstu pracy i wskazywaniu błędów rzeczowych. Ważne miejsce zajmuje weryfikacja kompozycji pracy i jeżeli zachodzi taka potrzeba, to także poprawa konstrukcji tekstu i jego podziału na części, rozdziały, paragrafy, punkty i akapity. W sytuacji konieczności należy też uzupełnić lub skrócić niektóre składniki tekstu oraz ujednoczyć je i uporządkować. Trzeba także zwrócić uwagę, czy między poszczególnymi fragmentami pracy są zachowane odpowiednie proporcje oraz ciąg wynikania⁶⁴.

W redakcji merytorycznej tekstu trzeba także prześledzić logiczność, rzeczowość i jasność prowadzonego w pracy toku wyводу. Nie można też zapomnieć o oszczędności słów i eliminowaniu zbędnych dygresji oraz terminów. Redakcja merytoryczna ma służyć eliminowaniu z tekstu wszelkiego rodzaju powtórzeń i niejasności. Należy zwrócić uwagę na zgodność treści poszczególnych części pracy z ich tytułami oraz na to, czy praca jest napisana językiem naukowym⁶⁵.

Redakcja techniczna obejmuje formalną i techniczną budowę pracy promocyjnej oraz ułożenie poszczególnych jej elementów: karty tytułowej, spisu treści, wstępu, tekstu głównego, zakończenia, bibliografii itd. Do redakcji technicznej należy też wyznaczenie formatu pracy promocyjnej, układu stron, kolumn, marginesów i paginacji, a także skorygowanie kroju i stopnia pisma, formy tytułów i podtytułów oraz ich rozmieszczenie względem innych elementów tekstu. Nie może też ujść uwadze sprawdzenie rozmieszczenia tabel, wykresów, diagramów, ilustracji, sposobu ich oznaczenia, a także wcięć w tekście, justowania, formy akapitów oraz cytatów i przypisów. W redakcji technicznej trzeba zwrócić uwagę, czy w całej pracy stosowany jest jednolity krój czcionki. Należy też skorygować numerację zastosowaną w pracy promocyjnej oraz sprawdzić, czy zachowano wszystkie zasady dotyczące stosowania odstępów między liniami i akapitami⁶⁶.

⁶⁴ M. ŚWIĘCICKI, *Jak studiować? Jak pisać pracę magisterską?* Warszawa 1969, s. 171-173.

⁶⁵ J. PIETER, *Z zagadnień pracy naukowej*, s. 129-131.

⁶⁶ U. SZUBERT-ZARZECZNY, *Technika pisania prac o charakterze naukowym*, Wrocław 2001, s. 9.

W redakcji technicznej sporo uwagi trzeba poświęcić przypisom na dole strony. Ponieważ wyznacznikiem dobrej pracy naukowej jest umiejętne stosowanie wszystkich rodzajów przypisów (źródłowy, polemiczny, dygresyjny, odsyłający itd.), dlatego poprzestanie jedynie na przypisach źródłowych obniża wartość pracy naukowej. Należy zwrócić uwagę, czy w całej pracy nie stosuje się wymiennie, np. „art. cyt.” z „op. cit.” albo „jw.” z „tamże” itd. Trzeba też sprawdzić, czy nie ma niczego w przypisach, co należy do tekstu właściwego albo nie dotyczy pracy, a także zweryfikować, czy nie ma w tekście miejsc, w których przypis dominuje pod względem objętości nad tekstem głównym pracy.

Korekta oznacza wychwycenie i usunięcie różnego typu błędów i usterek, które powstały w trakcie redagowania i przepisywania tekstu. Polega ona na przeczytaniu tekstu pod kątem wychwycenia błędów, niezauważonych na wcześniejszych etapach przygotowywania pracy. Zazwyczaj dokonuje się dwukrotnej korekty. Pierwsza z nich ma miejsce po zredagowaniu tekstu poszczególnych rozdziałów, a druga – po zredagowaniu całej pracy. Podczas korekty sprawdza się poprawność tekstu tabel, przypisów, formę graficzną pracy, a także klarowność tekstu. Należy usunąć błędy ortograficzne, fleksyjne, składniowe, interpunkcyjne, stylistyczne, maszynowe itd.⁶⁷ Jeśli tekst pracy promocyjnej przed obroną jest publikowany w formie książki, to na tekście poddanym już obróbce komputerowej wykonywane są jeszcze dwie korekty; pierwsza – po jego składzie i łamaniu, druga – na egzemplarzu sygnałnym publikacji⁶⁸.

*

Niniejsza publikacja jest pomyślana jako pomoc studentom w procesie tworzenia prac promocyjnych. Ma ona na celu wskazanie przygotowującym pracę promocyjną, jak powinni postępować w toku czynności składających się na proces jej tworzenia, aby przebiegał on poprawnie, a praca promocyjna miała wysoką jakość⁶⁹.

⁶⁷ K. KASZUBA, B. SIEŃKO, *Zasady pisania prac dyplomowych licencjackich i magisterskich*, Rzeszów 2002, s. 31.

⁶⁸ R. KAMIŃSKI, *Metodyka pisania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, s. 207-233.

⁶⁹ S. URBAN, W. ŁADOŃSKI, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, s. 9.

BIBLIOGRAFIA

- APANOWICZ Jerzy, *Metodologia nauk*, Toruń: Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora” 2003.
- APANOWICZ Jerzy, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Warszawa: Difin 2005.
- BIELECKI Jan Efrem, *Metodologia. Seminaryjne i dyplomowe prace z teologii. Praktyczne wskazówki metodologiczne*, Kraków: Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy 1993.
- CHMIELEWSKI Marek, *Poradnik doktoranta Wydziału Teologii KUL*, Lublin: Wyd. Polihymnia 2007.
- FÜRST Walter, *Die Praktische Theologie und Ihre Fächer*, w: *Katholische Theologie heute*, hrsg. F. Wohlmuth, Würzburg: Echter Verlag 1990, s. 305-318.
- GRZECHOWIAK Stanisław, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, Gniezno: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum 1995.
- JURA Józef, *Przygotowanie rozprawy doktorskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej 1996.
- KABZIŃSKI Krzysztof, *Organizacja warsztatu pisarstwa naukowego*, w: *Prace promocyjne z pedagogiki*, red. W. Cieczkowski, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2000, s. 103-121.
- KAMIŃSKI Ryszard, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, Siedlce: Wyd. Unitas 2017.
- KAMIŃSKI Ryszard, *Wyznaczniki rozwoju teologii pastoralnej w przyszłości*, w: *Sakramenty w misterium Kościoła*, red. B. Migut [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2014, s. 377-386.
- KASZUBA Krzysztof, SIEŃKO Barbara, *Zasady pisania prac dyplomowych licencjackich i magisterskich*, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania 2002.
- LELUSZ Henryk, KOWALEWSKI Mirosław, LASMANOWICZ Renata, *Metodyka pisania prac dyplomowych o tematyce ekonomicznej*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2000.
- MAJCHRZAK Jadwiga, MENDEL Tadeusz, *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu 1999.
- MENDEL Tadeusz, *Metodyka pisania prac doktorskich*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Contact 2002.
- Metodyka pracy naukowej*, red. L. Grzebień, Kraków: Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego 1997.
- MYŚKÓW Józef, *Elementy metodyki pracy naukowej*, w: *Mały teolog: minipodręcznik dla początkujących autorów teologicznych dzieł*, red. M. Bilski [i in.], Katowice–Lublin: Księgarnia św. Jacka 2003, s. 58-96.
- Opracowanie redakcyjne, <http://www.garmond.net.pl./index.php/oferta/redakcja/8-opracowanie%20redakcyjne> [dostęp: 15.03.2017].
- OZOROWSKI Mieczysław, *Przewodnik pisania pracy naukowej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej 1997.
- PIETER Józef, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum 1967.
- PIETER Józef, *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum 1974.
- PIOTEREK Paweł, ZIELENIECKA Barbara, *Technika pisania prac dyplomowych*, Poznań: Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu 2004.
- PULŁO Andrzej, *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2000, s. 20-48.

- ROSZCZYPAŁA Jan, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*, Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczna 2000.
- SEWERYNIAK Henryk, *Metodyka uczenia się i pisania prac dyplomowych*, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2000.
- SUBERA Ignacy, *Metodologia historyczno-prawna*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1978.
- ŚWIĘCICKI Maciej, *Jak studiować? Jak pisać pracę magisterską?*, Warszawa: PWN 1969.
- SZKUTNIK Zdzisław, *Metodyka pisania pracy naukowej*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie 2005.
- SZUBERT-ZARZECZNY Urszula, *Technika pisania prac o charakterze naukowym*, Wrocław: Wyd. WSZ 2001.
- URBAN Stanisław, ŁADOŃSKI Wiesław, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu 1994.
- ŻEBROWSKI Waldemar, *Technika pisania prac licencjackich i magisterskich*, Olsztyn: Olsztyńska Szkoła Wyższa im. J. Rusieckiego 2008.
- ŻENDEROWSKI Radosław, *Technika pisania prac magisterskich. Krótki przewodnik po metodologii pisania pracy magisterskiej*, Warszawa: CedeWu 2005.

TWORZENIE PRAC PROMOCYJNYCH Z TEOLOGII PRAKTYCZNEJ

Streszczenie

Artykuł przedstawia wskazania i zasady dotyczące skutecznego pisania pracy promocyjnej. Odnoszą się one do trzech etapów tworzenia pracy promocyjnej: etapu przygotowania, etapu realizacji badań i etapu redakcji tekstu. Każdy z tych etapów dotyczy innego rodzaju działań. Niniejszy artykuł daje szczegółowe wskazania, jak należy postępować w toku realizowania każdego z tych etapów tworzenia pracy promocyjnej.

Słowa kluczowe: metodyka; koncepcja pracy promocyjnej; prace promocyjne; teologia praktyczna; redakcja.